

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Ҷумъахони Саидшои Латифзода дар мавзуи: «Ҳуқуқ ба манзил: масъалаҳои назарӣ ва амалӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисосҳои 5.5.1. Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат ва 5.5.2. Ҳуқуқи конститутсионӣ, ҳуқуқи мурофиаи судии конститутсионӣ; танзими ҳуқуқии ҳокимияти маҳаллӣ (ш. Душанбе, 2026 сол)

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисосҳои илмӣ. Диссертатсияи Ҷумъахони Саидшои Латифзода дар мавзуи «Ҳуқуқ ба манзил: масъалаҳои назарӣ ва амалӣ» аз рӯи мазмун, масъалагузорӣ, ҳадафу вазифаҳо ва натиҷаҳои илмӣ бадастомада ба самтҳои ихтисосҳои 5.5.1. Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат ва 5.5.2. Ҳуқуқи конститутсионӣ, ҳуқуқи мурофиаи судии конститутсионӣ; танзими ҳуқуқии ҳокимияти маҳаллӣ мутобиқ мебошад. Дар диссертатсия масъалаҳои таърихӣ ташаккули ҳуқуқ ба манзил, моҳияти назариявӣ ҳуқуқии он, ҷойгоҳ дар низомии ҳуқуқу озодиҳои инсон, таҳлили муқоисавии қонунгузорӣ, инчунин қафолатҳо ва механизмҳои ҳимояи ин ҳуқуқ мавриди омӯзиши пайгирона қарор гирифтаанд.

Мубрамии мавзӯи таҳқиқ. Мубрамияти мавзӯи диссертатсия пеш аз ҳама бо ҷойгоҳи махсуси ҳуқуқ ба манзил дар низомии ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд муайян мегардад. Ҳуқуқ ба манзил яке аз ҳуқуқҳои асосии иҷтимоӣ буда, амалишавии он бо таъмини зиндагии шоиста, амнияти иҷтимоӣ, ҳифзи саломатӣ, устувории оила ва истифодаи воқеии дигар ҳуқуқҳои конститутсионӣ робитаи мустақим дорад. Дар диссертатсия дуруст таъкид шудааст, ки манзил на танҳо ҷойи истиқомат, балки муҳити асосии ҳаёти шахсӣ ва оилавӣ, шартҳои рушди шахсият ва унсурҳои муҳими амнияти иҷтимоӣ маҳсуб меёбад.

Аҳаммияти мавзӯ дар шароити имрӯза боз ҳам бештар мегардад, зеро рушди муносибатҳои бозорӣ, афзоиши сохтмони манзил, тағйирёбии шаклҳои моликият, густариши муносибатҳои иҷоравӣ ва болоравии арзиши манзил масъалаҳои нави ҳуқуқиро ба миён овардаанд. Бо вучуди афзоиши ҳаҷми сохтмони манзил, дастрасии воқеии шаҳрвандон ба манзили муносиб ҳамеша таъмин намегардад. Махсусан, барои маъҷубон, оилаҳои камбизоат ва серфарзанд, модарони танҳо ва дигар гурӯҳҳои осебпазир имконияти харидорӣ ё сохтани манзил маҳдуд боқӣ мемонад. Муаллиф низ нишон медиҳад, ки баланд будани нархи манзил нисбат ба

сатҳи даромади аҳоли яке аз омилҳои асосии маҳдуд гардидани амалишавии ҳуқуқ ба манзил мебошад.

Мубрамияти таҳқиқот ҳамчунин аз зарурати такмили танзими ҳуқуқии муносибатҳои манзилӣ бармеояд. Қабули Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири нав, ҷорӣ гардидани институти кироия иҷтимоӣ, танзими нави масъалаҳои бақайдгирӣ, истифода ва ҳифзи фонди манзил зарурати таҳлили илмии самаранокии меъёрҳои амалкунандаро ба миён овардааст. Дар чунин шароит муайян намудани мазмун ва ҳудуди ҳуқуқ ба манзил, кафолатҳои амалишавии он ва уҳдадорҳои давлат аҳамияти махсуси назариявӣ ва амалӣ пайдо мекунад.

Ҷанбаи дигари мубрамияти мавзӯ ба амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ алоқаманд аст. Дар муносибатҳои манзилӣ баҳсҳо оид ба ҷудо намудани қитъаи замин, иҷрои шартномаҳои сохтмонӣ, манзилҳои ба гарав гузошташуда, тақсими манзили меросӣ, маскун кардан, кӯчонидан ва бартараф намудани монеаҳо барои истифодаи манзил ба вуҷуд меоянд. Мавҷудияти чунин баҳсҳо нишон медиҳад, ки танҳо муқаррар намудани ҳуқуқ ба манзил дар сатҳи қонунгузорӣ кофӣ набуда, механизмҳои самараноки ҷимояи он низ заруранд. Аз ҷумла, ба Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар соли 2022 вобаста ба чунин масъалаҳо 36 муроҷиат ворид гардидааст.

Дар баробари ин, мавзӯ аз нуқтаи назари муқоисавӣ ва байналмилалӣ низ аҳамияти ҷиддӣ дорад. Ҳуқуқ ба манзил дар санадҳои байналмилалӣ ҳуқуқи инсон ҳамчун унсури сатҳи муносиби зиндагӣ ва зиндагии шоиста эътироф гардидааст. Аз ин рӯ, омӯзиши таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ ва муқоисаи механизмҳои онҳо бо қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад барои муайян намудани роҳҳои самараноки такмили сиёсати манзилӣ, рушди манзили иҷтимоӣ ва ҳифзи гурӯҳҳои эҳтиёҷманд мусоидат намояд.

Аз ин лиҳоз, таҳқиқи маҷмуии ҳуқуқ ба манзил аз ҷиҳати назариявӣ барои рушди мафҳум, мазмун ва ҷойгоҳи он дар низоми ҳуқуқҳои инсон, аз ҷиҳати амалӣ бошад, барои такмили қонунгузорӣ, рушди механизмҳои судӣ ва ғайрисудии ҷимоя, беҳтар намудани сиёсати давлатии манзил ва баланд бардоштани сатҳи ҳифзи ҳуқуқҳои шаҳрвандон аҳамияти муҳим дорад. Худи муаллиф низ зарурати такмили заминаи ҳуқуқӣ, рушди механизмҳои манзили иҷтимоӣ, қарзҳои имтиёзнок ва ҳифзи самараноки ҳуқуқ ба манзилро ҳамчун самтҳои муҳим пешниҳод менамояд.

Ҳамин тариқ, интихоби мавзӯи «Ҳуқуқ ба манзил: масъалаҳои назарӣ ва амалӣ» саривақтӣ, аз ҷиҳати илмӣ асоснок ва барои рушди қонунгузорӣ

ва амалияи ҳуқуқтатбиқкунии Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои аҳамияти назаррас мебошад.

Дарачаи навгонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуқтаҳои илмие, ки ба Ҷимоя пешниҳод мешаванд. Навгонии илмӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки муаллиф ҳуқуқ ба манзилро дар пайванди ҷанбаҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ, назариявӣ-ҳуқуқӣ, конститутсионӣ ва амалӣ мавриди таҳлили маҷмӯӣ қарор додааст. Дар қисмати нуқтаҳои ба Ҷимоя пешниҳодшаванда муаллиф марҳилаҳои таърихӣ ташаккули ҳуқуқ ба манзил, даврабандии рушди он дар замони соҳибистиклолӣ, мафҳуми механизмҳои Ҷимоя, гурӯҳбандии ин механизмҳо ва пешниҳоди мушаххаси қонунгузориро асоснок намудааст.

Аз ҷумла, яке аз нуқтаҳои муҳимми илмӣ даврабандии ташаккул ва инкишофи ҳуқуқ ба манзил дар таърихи давлатдорӣ тоҷикон мебошад. Муаллиф ин равандро ба чор марҳилаи асосӣ ҷудо намуда, ҳар яке аз онҳоро бо муҳити таърихӣ ва меъёрии дахлдор пайваст менамояд: давраи зардуштӣ, давраи амали ҳуқуқи мусулмонӣ, давраи шӯравӣ ва давраи соҳибистиклолӣ.

Навгонии дигар ба даврабандии рушди ҳуқуқ ба манзил дар даврони соҳибистиклолӣ дахл дорад. Дар диссертатсия се давра пешниҳод шудааст: солҳои аввали 1990 то қабули Кодекси манзили соли 1997; солҳои 1997-2022; ва давраи пас аз қабули Кодекси манзили соли 2022 то имрӯз. Ин даврабандӣ имконият медиҳад, ки тағйирёбии муносибатҳои моликиятӣ ва рушди қонунгузории манзил дар пайванди мантиқӣ нишон дода шавад.

Нуқтаи назариявӣ муҳим таърифи муаллифии механизмҳои Ҷимояи ҳуқуқ ба манзил мебошад. Муаллиф чунин механизмҳоро ҳамчун роҳи воситаҳои ҳуқуқии Ҷимояе маънидод менамояд, ки дар шаклҳои судӣ, ғайрисудӣ ва ҷамъиятӣ аз ҷониби мақомоти давлатӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ҳуди шахс амалӣ гардида, ба таъмини воқеии ҳуқуқ ба манзил мусоидат мекунад. Ҳамзамон, механизмҳои Ҷимоя ба худмуҳофизатӣ, судӣ, ғайрисудӣ ва ҷамъиятӣ гурӯҳбандӣ шудаанд.

Аҳамияти амалии навгонии диссертатсия махсусан дар пешниҳоди тақмили Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон зоҳир мегардад. Муаллиф пешниҳод менамояд, ки масъалаи тарзҳои Ҷимояи ҳуқуқ ба манзил дар моддаи алоҳида муқаррар карда шуда, ба Кодекс моддаи 7¹ бо унвони «Тарзҳои Ҷимояи ҳуқуқ ба манзил» илова гардад. Мазмуни пешниҳод эътирофи ҳуқуқ, барқарор кардани ҳолати пешина, безътибор доништан ё татбиқ накардани санадҳои муҳолифи қонун, тағйир ё қатъ намудани

муносибатҳои манзилӣ, худҳимоя, ҷуброни зиён ва дигар тарзҳои пешбининамудаи қонунгузорию фаро мегирад.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо доираи нисбатан васеи сарчашмаҳо ва истифодаи усулҳои умумии илмӣ ва махсуси ҳуқуқӣ таъмин гардидааст. Муаллиф усулҳои диалектикӣ, мантиқӣ-забонӣ, омӯрӣ, шаклӣ-ҳуқуқӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ ва таърихӣ-ҳуқуқиро истифода намудааст. Заминаи эмпирикии таҳқиқотро Конститутутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, кодексҳо, қонунҳо, санадҳои зерқонунӣ, барномаҳо ва стратегияҳои давлатӣ, сарчашмаҳои таърихӣ-ҳуқуқӣ, қонунгузорию давлатҳои хориҷӣ, санадҳои байналмилалӣ, маърузаҳои Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва маълумоти омӯрӣ ташкил медиҳанд.

Хулосаҳои асосии муаллиф дар матни бобҳо пайдарпай асоснок шуда, баъдан дар қисми хулоса ва тавсияҳои амалӣ ҷамъбаст гардидаанд. Аз ҷиҳати мантиқӣ байни мақсад, вазифаҳо, сохтори таҳқиқот ва нуктаҳои ба ғимоя пешниҳодшаванда робитаи назаррас мавҷуд аст. Истифодаи таҳлили таърихӣ, муқоисаи қонунгузорию як қатор давлатҳо ва баррасии таҷрибаи мақомоти миллии ғимояи ҳуқуқ ба манзил ба баланд гардидани арзиши илмии натиҷаҳо мусоидат кардааст.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Диссертатсия аз номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, се боб, шаш зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт (маъхазҳо) ва интишороти илмии доғалаби дараҷаи илмӣ иборат буда, ҳаҷми умумии он 188 саҳифаю ташкил медиҳад. Сохтори рисола ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот мутобиқ буда, пайдарпайии масъалаҳои баррасишавандаро таъмин менамояд.

Дар муқаддима мубрамии мавзӯ, дараҷаи таҳқиқи илмӣ, робитаи таҳқиқот бо мавзӯҳои илмӣ, мақсад ва вазифаҳо, объект ва мавзӯи таҳқиқот, асосҳои назариявӣ ва методологӣ, заминаҳои эмпирикӣ, навгонии илмӣ, нуктаҳои ба ғимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявию амалӣ, дараҷаи эътимоднокӣ, саҳми шахсии доғалаб, тасвиб ва интишороти илмӣ муайян ва шарҳ дода шудаанд.

Боби якуми диссертатсия таҳти унвони «Тавсифи умумии ҳуқуқ ба манзил» ба масъалаҳои таърихии ташаккул ва рушди ҳуқуқ ба манзил, инчунин мафҳум ва хусусиятҳои ин ҳуқуқ бахшида шудааст. Боб аз ду зербоб иборат буда, аз саҳифаи 18 оғоз мегардад.

Дар зербоби 1.1 «Ташаккул ва рушди ҳуқуқ ба манзил дар таърихи ҳуқуқи халқи тоҷик» муаллиф пайдарпай даврҳои зардуштӣ, исломӣ,

шӯравӣ ва соҳибистиқлолиро таҳлил менамояд. Дар оғози зербоб самти асосии таҳқиқ чунин ифода ёфтааст: «Ҳуқуқи инсон ба манзил дар таърихи халқии тоҷикон ҳамеша бо дигаргуниҳои иҷтимоӣ, сохтори идоракунӣ ва равандаҳои иқтисодӣ зич алоқаманд буд. Ин ҳуқуқ дар тӯли асрҳо бо дарназардошти арзишҳои ахлоқӣ, меъёрҳои ҳуқуқӣ ва анъанаҳои динӣ тадриҷан шакл гирифтааст» (саҳ. 18).

Муаллиф дар ин зербоб сарчашмаҳои давраи Авасто, давлатдории Ҳахоманишиён ва Сосониён, меъёрҳои ҳуқуқи исломӣ дар давраи Сомониён, қонунгузориҳои давраи шӯравӣ ва таҳаввули қонунгузориҳои манзили Ҷумҳурии Тоҷикистонро баррасӣ менамояд. Дар ҷамъбасти зербоб даврабандии муаллифии ташаккул ва инкишофи ҳуқуқ ба манзил пешниҳод гардидааст: «Бо дарназардошти аҳамият ва ҷойгоҳи ҳуқуқ ба манзил дар низомии давлатдории тоҷикон дар марҳилаҳои муайяни таърихӣ метавон ташаккул ва инкишофи онро ба чор марҳилаи асосӣ ҷудо намуд» (саҳ. 42).

Ин даврабандӣ дар идома бо чор марҳилаи мушаххас - давраи зардуштӣ, давраи амали ҳуқуқи мусулмонӣ, давраи шӯравӣ ва давраи соҳибистиқлолӣ - тавзеҳ дода шудааст. Аз нуқтаи назари назарияи таърихи ҳуқуқ, чунин ҷамъбаст барои низомнок намудани маводи фаровони таърихӣ аҳамияти муайяни илмӣ дорад.

Зербоби 1.2 «Мафҳум ва хусусиятҳои ҳуқуқ ба манзил» аз саҳифаи 46 оғоз гардида, ба масъалаҳои мафҳумӣ, табиати ҳуқуқӣ ва ҳудуди истилоҳи «манзил» бахшида шудааст. Муаллиф ҳуқуқ ба манзилро бо зиндагии шоиста ва маҷмуи ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ пайваст намуда, чунин андешаро меорад: «Ҳуқуқ ба манзили мувофиқ ҷузъи ҷудонашавандаи консепсияи «дараҷаи зиндагии шоиста барои ҳама» маҳсуб мегардад. Ин ҳуқуқ дар санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ муқаррар гардида, унсури маҷмуи ҳуқуқҳост, ки барои рушди озоди шахсият дар соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ мусоидат менамояд» (саҳ. 46).

Дар зербоб мафҳуми «манзил» дар қонунгузориҳои миллӣ, ҳуқуқи маданӣ, манзилӣ ва ҷиноятӣ, инчунин дар адабиёти илмӣ муқоиса карда мешавад. Муаллиф дар ҷамъбасти таҳлили мафҳумӣ ду гурӯҳи асосии объектҳоро пешниҳод менамояд: «Мафҳуми «манзил» бо дарназардошти ду хусусияти асосӣ бояд чунин тарзи фаҳмишро дар бар гирад: 1. Манзилҳои дохилшуда ба фонди манзил... 2. Манзилҳои ғайрифонди манзил, вале барои истиқомат пешбинишуда» (саҳ. 62).

Бо чунин тарзи масъалагузорӣ муаллиф кӯшиш намудааст, ки мафҳуми ҳуқуқи манзилро аз доираи танҳо моликияти расман

бақайдғирифташуда васеътар шарҳ дода, истифодаи воқеии фазоро барои истиқоматӣ доимӣ ё муваққатӣ низ ба назар гирад.

Боби дуюми диссертатсия «Масъалаҳои назарӣ ва амалии тақмили ҳуқуқ ба манзил» аз саҳифаи 64 оғоз гардида, мавқеи ҳуқуқ ба манзил дар низоми ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шахрванд ва таҷрибаи ҳуқуқии давлатҳои алоҳидаро фаро мегирад.

Дар зербоби 2.1 муаллиф ҳуқуқ ба манзилро ҳамчун ҳуқуқи иҷтимоӣ дар робита бо ҳуқуқ ба ҳаёт, шаъну шараф, дахлнопазирии манзил, интиҳоби маҳалли зист, моликият, мерос, оила, меҳнат, саломатӣ ва таъминоти иҷтимоӣ таҳлил менамояд. Мавқеи ҷамъбастии муаллиф дар ин масъала чунин аст: «Дар маҷмӯъ таҳлили анҷомдодашуда аз он шаҳодат медиҳад, ки тамоми ҳуқуқҳои инсон бо ҳам дар алоқамандии мутақобила қарор доранд ва ҷудо намудани онҳо ба аввалиндараҷаву дуюмдараҷа нодуруст мебошад» (саҳ. 82).

Муаллиф дар идома таъкид менамояд, ки ҳуқуқ ба манзил танҳо дар ҳамбастагӣ бо ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, шахсӣ ва сиёсӣ пурра амалӣ шуда метавонад. Ин хулоса аз нуқтаи назари назарияи ягонагӣ ва тақсимопазирии ҳуқуқҳои инсон қобили дастгирӣ мебошад.

Дар зербоби 2.2 «Таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии ҳуқуқ ба манзил дар давлатҳои алоҳида» таҷрибаи Олмон, Фаронса, Испания, Италия, Туркия, Федератсияи Россия, Беларус, Қазоқистон, Ўзбекистон ва Қирғизистон мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Муаллиф ҳадафи ин таҳлилро чунин муайян менамояд: «Таҳлилу омӯзиши муқарраротҳои санадҳои байналмилалӣ ва санадҳои қонунгузории давлатҳои ҷаҳон, махсусан давлатҳои шомили оилаи ҳуқуқии романо-олмонӣ ҷиҳати таъмини самараноки амалишавии ҳуқуқ ба манзил дар мамлакат ва ба ин васила тақмили қонунгузории кишвар мусоидат менамояд» (саҳ. 82).

Аз ҷумла, дар мисоли Ҷумҳурии Федеративии Олмон механизмҳои ҳифзи иҷорагирон, манзили иҷтимоӣ ва пешгирии беҳонагӣ баррасӣ гардида, нишон дода мешавад, ки ҳатто дар сурати набудани муқаррароти мустақими конститусионӣ, ҳуқуқ ба манзил метавонад тавассути қонунгузории соҳавӣ ва барномаҳои иҷтимоӣ таъмин гардад (саҳ. 83).

Дар қисми амалии боби дуюм масъалаи дастрасии иқтисодии манзил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон махсус таъкид шудааст. Муаллиф вазъи гурӯҳҳои иҷтимоии осебпазирро таҳлил намуда, менависад: «Арзиши як метри мураббаъ манзил дар биноҳои навсохт, вобаста ба минтақа, сатҳи инфрасохтор ва навъи сохтмон, аз 5500 то 15000 сомонӣ ва дар баъзе ҳолатҳо ҳатто бештарро ташкил медиҳад» (саҳ. 104).

Дар асоси ин ҳолат муаллиф зарурати барномаҳои манзили иҷтимоӣ, субсидияҳои давлатӣ, қарзҳои имтиёзнок ва ҳавасмандгардонии бахши хусусиро барои сохтмони манзили дастрас асоснок менамояд (саҳ. 104). Ин чанбаи таҳқиқот робитаи назарияро бо масъалаҳои воқеии иҷтимоӣ ва иқтисодӣ нишон медиҳад.

Боби сеюми диссертатсия «Механизмҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзил» аз саҳифаи 108 оғоз шуда, ба кафолатҳои байналмилалӣ ва миллӣ, инчунин роҳҳо ва тарзҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзил бахшида шудааст.

Дар зербоби 3.1 «Кафолатҳои байналмилалӣ ва миллии ҳуқуқ ба манзил» муаллиф санадҳои универсалӣ ва минтақавии ҳуқуқи инсонро дар робита бо меъёрҳои конституционӣ ва қонунгузории миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил мекунад. Дар натиҷаи таҳлил мафҳуми муаллифии ҳифзи байналмилалии ҳуқуқ ба манзил пешниҳод мешавад: «Ҳифзи байналмилалии ҳуқуқ ба манзил маҷмуи меъёрҳои ҳуқуқии байналмилалии хусусияти универсалӣ ва минтақавӣ дошта, ки ҳуқуқ ба манзили шахс ва уҳдадорҳои давлатҳоро оид ба муқаррар намудани ин ҳуқуқ дар амал кафолат медиҳанд, мебошад» (саҳ. 111).

Дар ин зербоб Эъломияи умумии ҳуқуқи башар, Паймонҳои байналмилалӣ, санадҳои дигари Созмони Милали Муттаҳид, Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кодекси манзил, Кодекси маданӣ, Кодекси шаҳрсозӣ, Кодекси замин ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ таҳлил шудаанд. Муаллиф дар ҷамъбасти зербоб таъмини эҳтиёҷмандон бо манзили иҷтимоӣ, таъсиси фонди манзили иҷтимоӣ, дастрас гардонидани қарзҳои бонкӣ ва такмили фаъолияти сохторҳои манзилию коммуналиро пешниҳод менамояд (саҳ. 124).

Зербоби 3.2 «Роҳҳо ва тарзҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзил» аз саҳифаи 125 оғоз гардида, яке аз қисматҳои муҳимтарини диссертатсия ба ҳисоб меравад. Муаллиф дар ин қисмат фарқ ва ҳамбастагии мафҳумҳои «ҳифз» ва «ҳимоя»-ро баррасӣ намуда, василаҳои миллӣ ва байналмилалии ҳимояро таҳлил мекунад. Дар саҳифаи 130 таърифи муаллифии механизмҳои ҳимоя пешниҳод шудааст: «Механизмҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзил гуфта, роҳу воситаҳои ҳуқуқии ҳимояи онро меноманд, ки дар асоси шаклҳои муайян (судӣ, ғайрисудӣ ва ҷамъиятӣ) аз ҷониби субъектони дахлдор (мақомоти ҳокимияти давлатӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ҳуди шахс) ба роҳ монда шуда, ҷиҳати таъмини воқеии ҳуқуқи шахс ба манзил мусоидат менамоянд» (саҳ. 130).

Муаллиф пас аз муқоисаи муқаррароти Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Кодекси манзили Федератсияи Россия ба хулоса меояд, ки

дар қонунгузории миллии манзилӣ тарзҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзил бояд бевосита муқаррар карда шаванд. Пешниҳоди мушаххас чунин ифода ёфтааст: «Бо ин назардошт пешниҳод мегардад, ки ба Кодекси манзили ҚТ моддаи 7¹ бо мазмуни зерин илова карда шавад: «Моддаи 7¹. Тарзҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзил» (саҳ. 135).

Мазмуни моддаи пешниҳодшуда дар саҳифаҳои 135-136 ҳашт тарзи ҳимояро дар бар мегирад: эътирофи ҳуқуқ ба манзил; барқарор намудани ҳолати пешина; безътибор дониستاني санади ҳуқуқвайронкунанда; татбиқи накардани чунин санад; қатъ ё тағйир додани муносибатҳои манзилӣ; худҳимоя; ҷуброни зиён ва дигар тарзҳои пешбининамудаи қонунгузорӣ.

Дар идома муаллиф механизмҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзилро ба чор гурӯҳи калон тақсим мекунад - худмуҳофизатӣ, механизмҳои судӣ, механизмҳои ғайрисудӣ ва механизмҳои ҷамъиятӣ. Нақши ҳокимияти судӣ дар ин низом махсус таъкид шудааст: «Нақши ҳокимияти судӣ ҷиҳати ҳимояи ҳуқуқ ба манзили шаҳрвандон аввалиндараҷа ва меҳварӣ буда, дар низоми механизмҳои миллии ҳимояи ҳуқуқ ба манзил он ҷойгоҳи махсус ва марказиро ишғол менамояд» (саҳ. 138).

Дар зербоб, инчунин фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, прокуратура, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ, адвокатура, ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва воситаҳои ахбори омма ҳамчун механизмҳои ғайрисудӣ ва ҷамъиятии ҳимоя таҳлил карда шудааст. Ин равиш ба муаллиф имкон додааст, ки механизми ҳимояи ҳуқуқ ба манзилро на танҳо аз дидгоҳи судӣ, балки ҳамчун низоми бисёрсатҳа арзёбӣ намояд.

Хулосаи диссертатсия натиҷаҳои асосии таҳқиқотро ҷамъбаст намуда, 12 банди дорои аҳамияти назариявӣ ва амалӣ пешниҳод менамояд. Дар онҳо даврабандии таърихӣ, хусусиятҳои мафҳуми манзил, чораҳои рушди манзили иҷтимоӣ, мафҳуми ҳифзи байналмилалӣ, фарқи ҳифз ва ҳимоя, таърифи механизмҳои ҳимоя ва гурӯҳбандии онҳо инъикос гардидаанд.

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот ба пешниҳоди такмили Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон равона гардидаанд. Муаллиф матни пурраи моддаи пешниҳодии 7¹-ро оварда, тарзҳои ҳимояи ҳуқуқ ба манзилро мушаххас менамояд. Ин пешниҳод яке аз натиҷаҳои дорои самти мустақими ҳуқуқэҷодкунӣ мебошад.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Аҳамияти илмӣ таҳқиқот дар мукамал намудани донишҳои назариявӣ оид ба табиати ҳуқуқ ба манзил, давраҳои ташаккули он, ҷойгоҳ дар низоми ҳуқуқҳои инсон ва механизмҳои ҳимоя ифода

меёбад. Натиҷаҳои рисола метавонанд дар таҳқиқоти минбаъдаи назарияи давлат ва ҳуқуқ, ҳуқуқи конститутсионӣ, ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқи манзил истифода шаванд.

Аҳамияти амалии диссертатсия бо имконияти истифодаи хулосаҳо ва пешниҳодҳо дар фаъолияти ҳуқуқэҷодкунӣ, тақмили қонунгузории манзил, фаъолияти судҳо, прокуратура, Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва дигар мақомоти ваколатдор вобаста мебошад. Пешниҳоди иловаи моддаи махсус дар бораи тарзҳои ҷимояи ҳуқуқ ба манзил дорои самти равшани амалӣ мебошад.

Аҳамияти иқтисодӣ ва иҷтимоӣ дар он зоҳир мегардад, ки тақмили механизмҳои манзили иҷтимоӣ, қарзҳои имтиёзнок, дастрасии аҳоли ба манзил ва ҳифзи ҳуқуқи иштирокчиёни муносибатҳои сохтмонӣ метавонад ба устувории иҷтимоӣ, баланд шудани сатҳи зиндагӣ ва коҳиши хатарҳои баҳсҳои молумулкӣ мусоидат намояд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Мувофиқи маълумоти худ диссертатсия, вобаста ба масъалаҳои мавзуи таҳқиқ аз ҷониби муаллиф 9 мақолаи илмӣ нашр гардидааст, ки аз онҳо 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 3 мақола дар дигар маҷаллаҳо ба таърифи расидаанд. Интишороти самтҳои асосии таҳқиқотро фаро гирифта, тасвиби натиҷаҳои илмиро таъмин менамоянд.

Мутобиқати барасмиятдори диссертатсия ба талаботи қорҳои илмӣ дараҷаи номзадӣ. Диссертатсияи Ҷумъахони Саидшои Латифзода ба талаботи бандҳои 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона таҳия гардида, дорои сохтори муназзам, мазмунӣ ягона ва пайдарпайии мантиқии дохилӣ мебошад. Сатҳи нафгонии илмӣ таҳқиқот, нуктаҳои ба ҷимоя пешниҳодшаванда, хулосаҳо ва тавсияҳои амалӣ, инчунин натиҷаҳои дар интишороти илмӣ ва маърузаҳои конференсияҳои илмӣ амалӣ инъикосгардида саҳми шахсии муаллифро дар анҷом додани таҳқиқот тасдиқ менамоянд.

Автореферати диссертатсия, ки аз мазмун ва натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ бармеояд, мухтасар асосӣ, нафгонии илмӣ, нуктаҳои ба ҷимоя пешниҳодшаванда, хулосаҳо ва тавсияҳои амалии диссертатсияро инъикос намуда, ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Бо вучуди арзиши назариявию амалии таҳқиқот, дар диссертатсия баъзе масъалаҳои баҳсталаб ва нуктаҳои ҷой доранд, ки метавонанд мавриди муҳокимаи илмӣ қарор гиранд:

1. Дар масъалаи мафҳуми «манзил» як номувофикии дохилии таҳрирӣ-назариявӣ ба назар мерасад. Дар саҳифаи 61 муаллиф менависад, ки «манзил бояд танҳо он биноҳо ва объектҳои ғирирасонро дар бар гирад, ки ... воқеан ба фонди манзил дохиланд», аммо дар саҳифаи 62 ба мафҳуми манзил «манзилҳои ғайрифонди манзил, вале барои истиқомат пешбинишуда»-ро низ дохил менамояд. Барои якмаъно гардидани хулосаи муаллифӣ ин ду мавқеъ бояд мувофиқ ва аз лиҳози истилоҳӣ дақиқ карда шаванд.

2. Дар саҳифаи 75 ифодаи «Ҳуқуқ ба манзил ба маънои ҳуқуқи мутлақӣ шаҳрвандон мебошад» истифода шудааст. Бо дарназардошти он ки дар дигар қисматҳои диссертатсия амалӣ гардидани ин ҳуқуқ ба имкониятҳои иқтисодӣ, сиёсати иҷтимоӣ ва механизмҳои ҳуқуқии давлат вобаста доништа мешавад (масалан, саҳ. 104), мафҳуми «мутлақ» ниёз ба тавзеҳи иловагии доктриналӣ дорад, то он бо ҳуқуқҳои мутлақ ба маънои махсуси назарияи ҳуқуқ омехта нашавад.

3. Зербоби 2.2 доираи васеи давлатҳоро фаро мегирад (саҳ. 82 ва минбаъд), ки аз ҷиҳати фарогирӣ бартарӣ мебошад. Бо вучуди ин, таҳлили муқоисавӣ дар баъзе ҷойҳо бештар хусусияти тавсифӣ дорад. Агар меъёрҳои ягонаи муқоиса - масалан, сатҳи кафолати конституционӣ, манзили иҷтимоӣ, ҳифзи иҷорагир, механизмҳои судӣ, маҳдудияти кӯчонидан ва дастгирии молиявӣ - пешакӣ муайян ва дар ҷамъбаст ба таври низомнок муқоиса мешуданд, натиҷаҳои ин зербоб боз ҳам возеҳтар мегардиданд.

Камбудихо ва мулоҳизаҳои зикршуда асосан хусусияти мубоҳисавӣ, таҳрирӣ ва такмилдиҳанда дошта, ба навгонии илмӣ, аҳамияти назариявию амалӣ ва арзиши умумии диссертатсия таъсири манфии ҷиддӣ намерасонанд. Баръакс, онҳо метавонанд ҳамчун самтҳои идомаи таҳқиқот ва такмили минбаъдаи натиҷаҳои илмии муаллиф хизмат намоянд.

Дар маҷмӯъ, диссертатсияи Ҷумъахони Саидшои Латифзода дар мавзӯи «Ҳуқуқ ба манзил: масъалаҳои назарӣ ва амалӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисосҳои 5.5.1. Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат ва 5.5.2. Ҳуқуқи конституционӣ, ҳуқуқи мурофиаи судии конституционӣ; танзими ҳуқуқии ҳокимияти маҳаллӣ пешниҳод шудааст, таҳқиқоти анҷомёфтаи илмӣ буда, дорои навгонии муайян, аҳамияти

назариявӣ ва амалии назаррас мебошад. Натиҷаҳо ва пешниҳодҳои муаллиф барои рушди назарияи ҳуқуқ ба манзил, тақмили қонунгузори манзил ва механизмҳои ҳимояи ҳуқуқи шаҳрвандон аҳамият доранд. Аз ин лиҳоз, муаллифи диссертатсия Ҷумъахони Саидшои Латифзода сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисосҳои номбаршуда мебошад.

Муқарризи расмӣ:

Номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, мудири бахши умумии марказии Хадамоти назорати давлатӣ дар соҳаи меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳоли

Мирзозода Ш.М.

Суроға: 735035, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Борбад, 71
Тел.: (+992) 918553721. E-mail: Shahriyor8787@mail.ru

Имзои Ш.М. Мирзозодаро тасдиқ мекунам:

Мудири бахши кадрҳо ва корҳои махсуси
Хадамоти назорати давлатӣ дар соҳаи
меҳнат муҳоҷират ва шуғли аҳоли

Қутбиддинзода М.Қ.

Суроға: Хадамоти назорати давлатӣ дар соҳаи меҳнат муҳоҷират ва шуғли аҳоли (735035, ш. Душанбе, хиёбони Борбад, 71 Телефон: (+992 37) 231-09-59, E-mail: khadamotimehnat@khnmtj, www.khnmtj).

«01» 09 2026